

Nr 319.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anskaffning av tygmateriel m. m.; given Stockholms slott den 24 oktober 1941.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

G U S T A F.

Per Edvin Sköld.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 24 oktober 1941.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet och, såvitt angår det under punkten 5 upptagna ärendet, även med chefen för kommunikationsdepartementet anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Sköld, frågor angående medelsanvisningar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42, med förmälan tillika, att ärendena under punkterna 1—3, 6, 9 och 11 vore av den natur, att närmare redogörelse för deras innebörd än som av det följande framginge icke borde ske till statsrådsprotokollet, varför ytterligare upplysningar i nämnda ärenden borde få lämnas genom de handlingar, som komme att överlämnas till riksdagens vederbörande utskott. Under framhållande, att ärendena borde upptagas under de särskilda rubriker i riksstaten för innevarande budgetår, till vilka de enligt sin natur vore att hänföra, anför departementschefen vidare:

Bihang till riksdagens protokoll 1941. 1 saml. Nr 319.

EGENTLIGA STATSUTGIFTER.

FJÄRDE HUVUDTITELN.

C. Försvarskrafterna.

Armén.

Tygmateriel m. m.

[1.] 40. **Anskaffning av tygmateriel, reservationsanslag.** På förslag av Kungl. Maj:t (statsverkspropositionen, bilaga 4, punkten 50) har innevarande års riksdag till anskaffning av tygmateriel anvisat ett reservationsanslag av 47,000,000 kronor.

I en av *överbefälhavaren* förordad framställning av den 25 september 1941 har *arméförvaltningens tygdepartement* framlagt förslag om anskaffning av tygmateriel m. m. utöver den, för vilken ditintills medel ställts till förfogande eller bemyndigande att beställa lämnats. Anskaffningen, som omfattar bland annat materiel, förtecknad i två vid skrivelsen fogade tablåer, avses för genomförande av 1941 års krigsorganisation, för organisationsförbättringar och för beredande av ersättning för under beredskapen försliten materiel. Kostnaderna för denna anskaffning har beräknats till sammanlagt 110.47 miljoner kronor, däri inräknats jämväl vissa försökskostnader ävensom kostnad för iordningställande av vissa för förvaring och vård av materiel avsedda utrymmen, beräknad till 1.50 miljoner kronor. Av kostnaderna hava tillhoppa 28 miljoner kronor beräknats belöpa å materielanskaffning för av beredskapen föranledd förslitning. För bestridandet av de å budgetåret 1941/42 belöpande kostnaderna erfordras, enligt vad jag under hand inhämtat, ett belopp av omkring 37.5 miljoner kronor, under det att återstående kostnader belöpa å budgetåret 1942/43.

Den anskaffning, varom tygdepartementet sålunda framlagt förslag och vilken såvitt avser 1941 års krigsorganisation grundar sig på uppgjorda mobiliseringsplaner och fältutrustningslistor för flertalet förband, finner jag mig böra tillstyrka. Därest riksdagen icke har något att erinra mot anskaffningen, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att bemyndiga tygdepartementet att gå i författning om anskaffningens genomförande i dess helhet. Kostnaderna torde i vad avser ersättning för under beredskapen försliten materiel vara av sådan art, att de kunna bestridas med medel från vederbörligt anslag å förskottsstaten. Med hänsyn till enhetligheten av förevarande anskaffningsprogram synes det emellertid av praktiska skäl lämpligast, att det medels-åskande, som nu bör föreläggas riksdagen, även innefattar dessa kostnader.

Såsom jag förut framhållit, ingår i det belopp om 110.47 miljoner kronor, som tygdepartementet åskat för genomförande av ifrågavarande materielanskaffning, ett belopp av 1.50 miljoner kronor för anordnande av vissa förrådsutrymmen m. m. Då denna fråga synes tarva ytterligare överbäggande, är

jag icke beredd att i detta sammanhang framlägga förslag i ämnet. Det belopp, som nu bör äskas av riksdagen, utgör sålunda (37.5 — 1.5 =) 36 miljoner kronor.

Genom beslut den 16 maj 1941 bemyndigade Kungl. Maj:t arméförvaltningens tygdepartement att träffa avtal om leverans av visst antal luftvärns-pjäser med tillhörande utrustning och ammunition. Sedan tygdepartementet i skrivelse den 20 juni 1941 anmält, att avtal träffats rörande ifrågavarande leverans samt att kostnaderna för anskaffningen beräknats till 19.5 miljoner kronor, medgav Kungl. Maj:t genom beslut den 28 juni 1941, att högst sistnämnda belopp finge för bestridande av kostnaderna för materielanskaffningen disponeras av det å den för budgetåret 1941/42 fastställda förskottsstaten för försvarsväsendet uppförda förskottsanslaget till engångsutgifter (Ga).

Vidare bemyndigade Kungl. Maj:t den 6 juni 1941 tygdepartementet att träffa avtal om leverans av visst antal granatkastare jämte granater. Sedan tygdepartementet i skrivelse den 29 augusti 1941 hemställt om anvisande av medel för bestridande av kostnaderna för nämnda leverans ävensom för tillverkning av viss kompletteringsutrustning och annan materiel, som erfordrades för vapnens transport och betjänande, medgav Kungl. Maj:t den 5 september 1941, att departementet finge för ändamålet disponera ett belopp av sammanlagt högst 12.5 miljoner kronor från förutnämnda förskottsanslag.

I förevarande sammanhang torde böra hos riksdagen utverkas anvisande av medel för bestridande av kostnaderna för de genom beslut den 28 juni och 5 september 1941 beslutade materielanskaffningarna.

Det sammanlagda beloppet, vars anvisande nu bör begäras av riksdagen, uppgår sålunda till (36,000,000 + 19,500,000 + 12,500,000 =) 68,000,000 kronor. Beloppet torde böra anvisas under samma anslagsrubrik som det å riksstaten för innevarande budgetår uppförda anslaget för tygmaterielanskaffning.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Anskaffning av tygmateriel* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett
reservationsanslag av kronor 68,000,000.

Marinen.

Flytande materiel, artillerimateriel m. m.

[2.] 79. *Anskaffning av artilleri- och annan teknisk materiel, reservationsanslag.* I statsverkspropositionen till 1940 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t under fjärde huvudtiteln, punkten 112, riksdagen att till bärgningsmateriel för undervattensbåtar för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 700,000 kronor. Sistnämnda belopp utgjorde en del av ett belopp om sammanlagt 974,000 kronor, vartill totalkostnaderna för vissa av marinförvaltningen föreslagna åtgärder för ökande av undervattensbåtspersonalens säker-

het beräknats uppgå. Återstående 274,000 kronor förutsattes skola erfordras först under budgetåret 1941/42. I anledning av en av marinförvaltningen i skrivelse den 4 mars 1940 gjord framställning om anslagsmedel för budgetåret 1940/41 för anskaffande av viss ytterligare materiel för ifrågavarande ändamål föreslog Kungl. Maj:t i propositionen 1940 L: 208 (punkten 2) riksdagen att — med ändring av den i 1940 års statsverksproposition gjorda framställningen — till bärgningsmateriel för undervattensbåtar för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 800,000 kronor. Sistnämnda förslag bifölls av riksdagen (skrivelse nr 4, punkten 98). Återstoden, 274,000 kronor, av det i det föregående angivna medelsbehovet har inräknats i det reservationsanslag av sammanlagt 6,507,000 kronor till anskaffning av artilleri- och annan teknisk materiel, vilket efter därom av Kungl. Maj:t i 1941 års statsverksproposition (punkten 89) framlagt förslag anvisats av innevarande års riksdag för budgetåret 1941/42 (skrivelse nr 4, punkten 88).

I sin skrivelse den 29 augusti 1941 angående vissa medelsäskanden å tilläggsstat för budgetåret 1941/42 har *marinförvaltningen* återkommit till frågan om anskaffning av bärgningsmateriel för undervattensbåtar. Av marinförvaltningens framställning inhämtas i huvudsak följande:

I det av statsmakterna tidigare godkända programmet för anskaffning av bärgningsmateriel för undervattensbåtar hade, bland annat, inräknats medel för anskaffning av en dykarklocka (räddningsklocka). Anskaffningen av endast en dykarklocka hade ansetts tillfyllest på grund av föreliggande förhoppningar, att sådana anordningar jämväl skulle anskaffas av övriga nordiska länder och att en överenskommelse om samarbete beträffande undervattensbåtarnas bärgning skulle kunna träffas. Då dessa planer på grund av nu rådande särskilda förhållanden icke kunde realiseras, hade det blivit nödvändigt, att marinen ägde tillgång till två räddningsklockor, den ena avsedd för ostkusten och den andra för västkusten, enär en förflyttning av en dykarklocka i samband med inträffat olycksfall vore alltför tidskrävande. Marinförvaltningen finge därför framhålla det starka behovet av ytterligare en räddningsklocka. Som man vid anskaffning av denna klocka icke behövde räkna med kostnader för konstruktions- och experimentarbeten, beräknades kostnaden för denna senare bliva väsentligt mindre än för den tidigare anskaffade, nämligen 80,000 kronor mot 400,000 kronor för den tidigare.

I anslutning till det anförda har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för bärgningsmateriel för undervattensbåtar anvisa ett reservationsanslag av *80,000 kronor*.

I skrivelsen den 29 augusti 1941 har marinförvaltningen vidare i anslutning till en av inspektören för kustartilleriet avgiven framställning hemställt, att ett närmare angivet antal transportvagnar för vissa kanoner vid kustartilleriet måtte ställas till förfogande. Den sammanlagda kostnaden för denna materielanskaffning har av marinförvaltningen beräknats till *40,000 kronor*.

I skrivelse den 5 oktober 1940 angående vissa medelsäskanden å tilläggsstat för budgetåret 1940/41 hemställde marinförvaltningen, bland annat, att för anordnande av luftvärn vid vissa av flottans ankarplatser m. m. ett sammanlagt belopp av 9,680,000 kronor måtte ställas till förfogande, fördelat med

hälften å budgetåret 1940/41 och återstoden å innevarande budgetår. Såsom framgår av det vid propositionen 1941: 2 (bilaga 4, punkten 5) fogade utdraget av statsrådsprotokollet över försvarsärenden föreslog jag, att hälften av nyssnämnda belopp, 4,840,000 kronor, skulle inräknas under anslaget till vissa förstärkningar av kustartilleriförsvaret. Återstående 4,840,000 kronor inräknades i det i 1941 års statsverksproposition (punkten 91) under enahanda rubrik upptagna anslaget. Kungl. Maj:ts i anslutning till det anförda framlagda förslag biföllos av riksdagen (skrivelse nr 57 samt skrivelse nr 4, punkten 90).

I förenämnda skrivelse den 29 augusti 1941 har nu marinförvaltningen erinrat, att i de för anordnande av luftvärn vid flottans ankarplatser m. m. anvisade medlen icke inräknats kostnaderna för strålkastare eller luftlyssningsapparater. Dylika apparater vore emellertid enligt vad erfarenheten givit vid handen nödvändiga till visst antal för varje för luftvärnet avsett batteri. Marinförvaltningen har beräknat kostnaderna för den ifrågasatta materielanskaffningen till sammanlagt 1,120,000 kronor.

I berörda skrivelse den 29 augusti 1941 har marinförvaltningen vidare erinrat, att i det belopp av 650,000 kronor, som i enlighet med av marinförvaltningen i särskild skrivelse den 5 oktober 1940 framlagt förslag å tilläggsstat för budgetåret 1940/41 anvisats under samlingsrubriken Viss ytterligare anskaffning av artilleri- och teknisk materiel m. m., inginge bland annat 200,000 kronor för tillgodoseende av utrustnings- och ersättningsbehovet av visst angivet antal telefonapparater (jfr propositionen 1941: 2, bilaga 4, punkten 6). — Marinförvaltningen har nu framhållit, att det för ifrågavarande behovs fyllande erforderliga antalet telefonapparater icke kunnat anskaffas på grund av prisfördyring och vissa merkostnader. Den ytterligare anskaffning av telefonapparater, som på grund härav vore erforderlig, beräknades draga en kostnad av sammanlagt 115,000 kronor. — I skrivelse den 26 april 1941 gjorde marinförvaltningen framställning om anvisande av medel för utbyggande av Karlskrona fästnings telefonnät. Kostnaden beräknades till 515,000 kronor. Ämbetsverket framhöll, att till utbyggnaden i första hand erfordrades ett anslag av 400,000 kronor, under det att med anvisande av resterande belopp kunde anstå till en senare tidpunkt. På grund av det anförda hemställde marinförvaltningen, att för ifrågavarande utbyggnad ett belopp av 400,000 kronor måtte ställas till marinförvaltningens förfogande. Med anledning härav hemställde Kungl. Maj:t i propositionen 1941: 267, punkten 6, att ett reservationsanslag av nämnda belopp måtte för ifrågavarande ändamål anvisas av riksdagen för budgetåret 1941/42. Denna hemställan biföllos av riksdagen (skrivelse nr 364). I sin förenämnda skrivelse den 29 augusti 1941 har nu marinförvaltningen framhållit, att det ursprungligen till 115,000 kronor beräknade resterande beloppet för ifrågavarande ändamål genom viss omplanering av arbetet kunnat reduceras till 98,000 kronor eller, i avrundat tal, till 100,000 kronor.

Marinförvaltningen har hemställt, att anslag med 115,000 kronor och 100,000 kronor för de nu angivna ändamålen måtte anvisas å tilläggsstat för innevarande budgetår.

Departements-
chefen.

Vid anmälan av marinförvaltningens ursprungliga framställning om medel för bärgningsmateriel för undervattensbåtar framhöll jag, att det vore en angelägenhet av största vikt att i görligaste mån sörja för undervattensbåtspersonalens säkerhet. Ur denna synpunkt och med beaktande av såväl ökningen av antalet undervattensbåtar som ock undervattensbåttjänstens intensifiering i rådande läge finner jag mig böra biträda marinförvaltningens föreliggande framställning om anvisande av medel för bärgningsmateriel. Gentemot kostnadsberäkningen synes intet vara att erinra.

Jämväl marinförvaltningens i det föregående angivna medelsäskanden i övrigt finner jag mig kunna förorda. Närmare upplysningar om innebörden av förslagen i dessa delar torde, såsom inledningsvis framhållits, få lämnas riksdagens vederbörande utskott genom de handlingar, som till utskottet överlämnas.

Anslag för angivna ändamål, tillhopa (80,000 + 40,000 + 1,120,000 + 115,000 + 100,000 =) 1,455,000 kronor, bör lämpligen anvisas å tilläggsstat för innevarande budgetår under anslagsrubriken Anskaffning av artilleri- och annan teknisk materiel.

I samband med de nyss berörda anslagsäskandena har marinförvaltningen jämväl hemställt om medel för viss ytterligare anskaffning av trådsignalmateriel m. m. för kustartilleriet. Då jag icke på grundval av den nu föreliggande utredningen kan bilda mig en uppfattning om behovet av denna materielanskaffning, är jag för närvarande icke beredd att upptaga marinförvaltningens förslag i denna del till prövning.

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Anskaffning av artilleri- och annan teknisk materiel* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 1,455,000.

[3.] 80 a. **Vissa konstruktionsarbeten, reservationsanslag.** I samband med framläggande av sina medelsäskanden för fartygsbyggnader för flottan å tilläggsstat för budgetåret 1941/42 har *marinförvaltningen* i skrivelse den 29 augusti 1941 bland annat uttalat sig för anskaffning av visst antal fartyg av i skrivelsen närmare angiven typ. I skrivelsen har marinförvaltningen i anslutning därtill förordat vissa förberedande experiment- och konstruktionsarbeten för igångsättande av tillverkning inom landet av ifrågakvarande fartyg samt härför lämpade motorer.

För de ifrågasatta experiment- och konstruktionsarbetena har marinförvaltningen hemställt om anvisande av följande belopp, nämligen för motorerna 200,000 kronor för innevarande budgetår och 300,000 kronor för budgetåret 1942/43 samt för fartygen 100,000 kronor, att fördelas med hälften å ettvarrt av budgetåren 1941/42 och 1942/43. Det sammanlagda medelsbehovet skulle sålunda uppgå till 250,000 kronor för innevarande budgetår och 350,000 kronor för budgetåret 1942/43.

För konstruktionsarbeten av mera löpande natur ha under senare år särskilda medel beräknats under anslaget till flottans ersättningsbyggnad, respektive anslaget till fartygsbyggnader för flottan. Den nu föreliggande framställningen avser tillgodoseendet av ett mera tillfälligt medelsbehov för speciella konstruktions- och experimentarbeten, anknutna till vissa angivna båt- och motortyper.

För egen del finner jag det visserligen lämpligt, att särskilda medel stå till förfogande för speciella konstruktionsarbeten, men anser åtskilliga skäl tala för att en medelsanvisning för ändamålet icke bindes vid ett på förhand utstakat program. Enligt min mening böra sålunda medel för speciella konstruktions- och liknande arbeten stå till förfogande för Kungl. Maj:t, som bör äga att efter prövning i varje särskilt fall utanordna erforderliga belopp.

Från angivna utgångspunkter förordar jag, att för innevarande budgetår för vissa konstruktionsarbeten äskas ett särskilt anslag, vilket torde böra bestämmas till det av marinförvaltningen i förevarande sammanhang äskade beloppet.

Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa konstruktionsarbeten* å tilläggsstat I till riksdagen för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 250,000.

[4.] **82. Vissa arbeten vid Karlskrona örlogsvarv m. m., reservationsanslag.** Efter därom av Kungl. Maj:t i 1940 års statsverksproposition (fjärde huvudtiteln, punkten 108) framlagt förslag anvisade riksdagen (skrivelse nr 4, punkten 96) till muddring vid mobiliseringskajen å Karlskrona örlogsvarv för budgetåret 1940/41 ett reservationsanslag av 136,000 kronor, utgörande hälften av det till 272,000 kronor beräknade medelsbehovet. Sedan marinförvaltningen i skrivelse den 11 oktober 1940 framhållit, att rådande priset förhållanden icke medgäve muddring till planerat djup under medelvattenytan utan särskilda merkostnader, bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 18 oktober 1940 marinförvaltningen dels att föranstalta om muddringsarbetenas bedrivande till i framställningen avsett djup, dels ock att till bestridande av härav föranledda merkostnader av omhänderhavande medel disponera högst 50,000 kronor. Kungl. Maj:t förklarade sig vilja framdeles till prövning upptaga frågan om dessa kostnaders slutliga gäldande. Sedermera anvisade 1941 års riksdag (skrivelse nr 4, punkten 91) i överensstämmelse med Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen (fjärde huvudtiteln, punkten 92) framlagda förslag till vissa arbeten vid Karlskrona örlogsvarv m. m. för budgetåret 1941/42 ett reservationsanslag av 606,000 kronor. I detta belopp ingick bland annat en post å 186,000 kronor för muddring vid mobiliseringskajen å örlogsvarvet, innefattande dels återstående hälft, 136,000 kronor, av det ursprungligen till 272,000 kronor beräknade medelsbehovet för ifrågavarande ändamål, dels ock ersättning för det av marinförvaltningen jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 18 oktober 1940 förskjutna beloppet å 50,000 kronor.

I skrivelse den 29 september 1941 har nu *marinförvaltningen* anfört i huvudsak följande:

Fördjupningen av området utanför mobiliseringskajen och i inseglingstrännan till hamnbassängen vore nu i det närmaste slutförd. Vid muddring i inseglingstrännan hade emellertid påträffats ett därstädes tidigare avsprängt berggrund. Vid den till grund för de uppgjorda kostnadsberäkningarna för muddringsarbetet liggande undersökningen hade invid inseglingsdykdalben påträffats ett område, som betecknats såsom hård pinnmo. Först under muddringsarbetet hade det visat sig, att botten därstädes utgjordes av berggrund, som av allt att döma syntes vara tidigare avsprängd. Vid sprängningens uppkomna sprickor jämte kvarbliven skärv syntes vid nyssnämnda undersökning ha gjort samma motstånd mot borret som den mycket steniga pinnmon inne vid kajen. Då den föregående sprängningen icke varit känd vid undersökningen hade det därför legat nära till hands att antaga, att botten varit av liknande beskaffenhet som inne i hamnen. Till följd härav hade bortsprängning av detta grund icke upptagits i det av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens hamnarbeten efter anvisningar av chefen för Karlskrona örlogsvarv uppgjorda förslaget till fördjupning av yttre varvshamnen jämte ombyggnad av mobiliseringskajen, vilket förslag legat till grund för i ärendet framlagda kostnadsberäkningar. — En företagen undersökning utvisade, att den gamla sprängningen upptog ett avsevärt område, omkring 700 kvadratmeter. Då området vore beläget i själva inseglingstrännan och dess botten låge mellan 0.2 till 0.9 meter högre än det avsedda djupet, vore det nödvändigt att verkställa nedsprängning av detsamma. Den härav orsakade merkostnaden hade av väg- och vattenbyggnadsstyrelsens hamnarbeten i Kalmar beräknats till 39,000 kronor, därest arbetet kunde bli utfört snarast möjligt under innevarande höst i samband med övriga pågående muddrings- och sprängningsarbeten å örlogsvarvet; i motsatt fall vore en fördyring att emotse.

Under återopande av vad sålunda anförts har *marinförvaltningen* hemställt, att Kungl. Maj:t måtte till ämbetsverkets förfogande för muddring vid mobiliseringskajen å Karlskrona örlogsvarv ställa ett ytterligare belopp av 39,000 kronor eller ock, därest föreliggande fråga ansåges böra underställas riksdagens prövning, bemyndiga ämbetsverket att föranstalta om ifrågavarande arbetens utförande med anlitande av under händer varande medel.

Genom beslut den 10 oktober 1941 har Kungl. Maj:t bemyndigat *marinförvaltningen* dels att föranstalta om ifrågavarande arbetens utförande, dels ock att till bestridande av härav föranledda kostnader av omhänderhavande medel disponera högst 39,000 kronor. Kungl. Maj:t förklarade sig vilja framdeles till prövning upptaga frågan om dessa kostnaders slutliga gäldande.

*Departements-
chefen.*

De merkostnader, för vilkas bestridande *marinförvaltningen* enligt sistnämnda beslut ägt disponera 39,000 kronor, torde böra slutgiltigt regleras genom särskild medelsanvisning å tilläggsstaten. Jag förutsätter emellertid, att det skall vara för *marinförvaltningen* möjligt att efter denna ytterligare medelsanvisning slutföra ifrågavarande hamnförbättringsarbeten utan förnyade medelsäskanden.

Medelsanvisningen torde böra i riksstaten upptagas under samma anslagsrubrik som de för innevarande budgetår tidigare för ifrågavarande ändamål

anvisade medlen. Jag får således hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa arbeten vid Karlskrona örlogsvarv m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 39,000.

[5.] **84 a. Anordnande av tjänstebostäder vid Gotlands kustartillerikårs förläggning i Fårösund.** Tidigare gällande föreskrifter angående arbeten för statens behov medgävo icke, att statliga myndigheter vid slutandet av avtal gjorde entreprenadsumman beroende av konjunkturbetonade ändringar av priserna å material och arbetskraft. De extraordinära förhållanden, som alltsedan krigsutbrottet varit rådande, föranledde emellertid Kungl. Maj:t att i proposition 1939 U: 77 framlägga förslag om beredande temporärt inom det statliga upphandlingsförfarandet av rätt för de statliga upphandlingsmyndigheterna att göra entreprenadsumman beroende av sådana prisändringar. Till tackande av härigenom uppstående merkostnader anvisade riksdagen (skrivelse nr 90) ett särskilt reservationsanslag av 5,000,000 kronor å kapitalbudgeten under rubrik VIII: Oförutsedda utgifter till statens affärsverks fonder, statens allmänna fastighetsfond och fonden för förslag till statsverket. Riksdagen ansåg sig böra understryka, att anslaget användning skulle vara begränsad till utgiftsökningar på grund av prisstegring.

Beträffande vissa tjänstebostäder vid Gotlands kustartillerikårs förläggning i Fårösund föreligger nu fråga om anvisande av medel till täckande av merkostnader, som uppstått vid tjänstebostädernas uppförande på grund av dels prisstegringar, dels ock de i övrigt under byggnadstiden rådande exceptionella förhållandena. Ifrågavarande tjänstebostäder äro icke redovisade under någon av de i det föregående nämnda fonderna utan tillhöra försvarsväsendets fastighetsfond.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1938: 125 samt med bifall till i ännu väckta motioner anvisade riksdagen (skrivelse nr 246) till anordnande av nämnda tjänstebostäder å riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1938/39 ett reservationsanslag av 668,000 kronor. Genom beslut den 27 maj 1938 ställde Kungl. Maj:t anslaget till marinförvaltningens förfogande samt meddelade därefter den 24 februari samt den 17 och den 31 mars 1939 erforderliga dispositionsbestämmelser.

Den 4 juli 1939, således före den nu rådande kristidens inträde, antog marinförvaltningen ett av HSB Avdelning för entreprenader: Aktiebolaget Kommunalbygge avgivet anbud å byggnadsarbetena, vilka arbeten sedermera fullbordades i mitten av mars 1941. Större delen av byggnadstiden har alltså infallit under nuvarande kristid. Enligt bolagets uppgifter uppgå entreprenadsumman och ersättning för utöver entreprenaden tillkomna arbeten till sammanlagt 525,000 kronor, under det att utgifterna för arbetena stigit till omkring 750,000 kronor, varför bolagets förlust på entreprenaden uppgått till omkring 225,000 kronor. Bolaget har medgivit en felräkning av anbudssumman med 45,000 kronor, för vilken bolaget icke ansett sig kunna begära någon ersätt-

ning. Till täckande av en del av den återstående förlusten, omkring 180,000 kronor, har bolaget däremot anhållit om ersättning utöver entreprenadsumman med 169,761 kronor på grund av efter kontraktets ingående för bolaget uppkomna merkostnader, försakade genom olika omständigheter utom bolagets kontroll. Den begärda ersättningen motsvarar 32.3 procent av den kontrakterade byggnadskostnaden.

De omständigheter, som bolaget åberopat såsom stöd för framställningen, äro i huvudsak följande:

Stegring av materialpriser; på Gotland kort tid efter krigsutbrottet igångsatta arbeten för försvarsväsendets räkning, vilka tagit all tillgänglig arbetskraft i anspråk och nödgat bolaget att anskaffa en del arbetare från fastlandet, för vilka bolaget måst betala resor och dagtraktamenten; stegring av kostnader för lastautomobiltransporter, beroende på att de militära myndigheterna rekvirerat ett stort antal av de på ön befintliga lastautomobilerna; osedvanligt hård vinter 1939/40 med isblockad av Fårösunds hamn, varför materialerna från fastlandet måst hämtas i Visby hamn; skador genom frost och snö å i hamnar anhopade materialier; förlust av varor genom oreda vid lossning; krav på väntetidsersättning från arbetarnas sida genom dröjsmål på grund av nämnda förhållanden med materialleveranser samt slutligen fördyrade sjöfrakter till Gotland.

Bolaget har i fråga om merkostnadernas fördelning på olika utgiftsrubriker lämnat vissa detaljuppgifter, beträffande vilka torde få hänvisas till handlingarna i ärendet.

I utlåtande den 13 maj 1941 har *marinförvaltningen* med hänsyn till föreliggande omständigheter förklarat sig anse, att under tiden från arbetets påbörjande och till leveransens avslutning en genomsnittlig kostnadsökning av högst 20 procent kunde anses skälig. Denna kostnadsstegring måste anses ha legat utom entreprenörens kontroll och således medfört oförvållade förluster. Som ersättning härför borde entreprenören enligt förvaltningens mening erhålla ett belopp av i avrundat tal 102,000 kronor. Vid uppskattningen av detta ersättningsbelopp har marinförvaltningen, såsom av utlåtandet närmare framgår, i vissa hänseenden reducerat entreprenörens ersättningsyrkanden.

Byggnadsstyrelsen har i utlåtande den 30 juni 1941 framhållit, att statsverket icke hade någon kontraktenslig skyldighet att ersätta de uppkomna merkostnaderna. Styrelsen kunde heller icke ansluta sig till den av marinförvaltningen tydiligen hysta meningen, att det i detta fall vore fråga om merkostnader i vanlig bemärkelse, som borde bedömas och ersättas efter visst procentuellt belopp av entreprenadsumman m. m. Styrelsen har företagit en närmare granskning av bolagets i olika hänseenden framställda ersättningskrav, vilka givit i huvudsak följande resultat:

Om ersättning överhuvudtaget skulle utgå för de till 48,133 kronor upptagna merkostnaderna för materialier, borde dessa kostnader icke ersättas efter bättre grunder än som tillämpats beträffande entreprenör, som kontraktens enligt berättigats till dylik ersättning, d. v. s. med högst 27,858 kronor 17 öre. Eventuellt ifrågakommande ersättning för högre kostnader med avseende på

underentreprenörer, vilken prisstegring av entreprenören beräknats till 18,820 kronor, borde utgå efter samma grunder, som nyss angivits. I de fall merkostnaderna på grund av transportsvårigheter till och inom Gotland, 25,115 kronor, kunde anses förorsakade av försvarsberedskapen under kristiden, syntes avsteg kunna göras från principen att icke täcka merkostnader för transporter utom byggnadsplatsen. De enligt uppgift erlagda dagtraktamentena och reseersättningarna för arbetare från fastlandet samt utgifter för bodar och marketenterier för dessa arbetare, tillsammans 18,348 kronor, måste liksom närmast föregående utgiftspost av angivna skäl bedömas ur annan synpunkt än övriga merkostnader och följaktligen ersättas, om desamma kunde efter verifiering vitsordas. Indexlöner för arbetare, upptagna till 5,320 kronor, syntes böra ersättas såsom merkostnad. Beträffande reparationer av skadade materialier, vilka kostnader upptagits till 19,123 kronor och uppgivits bero på onormalt hård vinter, kunde starkt ifrågasättas, om ersättning ens till någon del för dessa reparationer borde utgå. Styrelsen, som saknade närmare kännedom om de under byggnadstiden rådande lokala förhållandena och om entreprenörens handhavande av sitt uppdrag, vore emellertid förhindrad att mera bestämt uttala sig härom. Kravet på väntetidsersättning för arbetarna, avseende 10,350 kronor, vore ytterst svårbedömbart och syntes även med hänsyn till sina konsekvenser ej böra bifallas. Renhållning på arbetsplatsen på grund av onormala snöfall, varigenom uppstått en merkostnad av 1,152 kronor, tillhörde entreprenörens skyldighet, för vilken han icke kunde påfordra särskild ersättning. Kostnaderna för vattenläsningsarbeten, 2,400 kronor, syntes ha föranletts av mindre lämpligt planlagda utvändiga ledningsarbeten, för vilket entreprenören icke vore ansvarig, varför ersättning borde utgå. Ersättning borde ej utgå för ökning av administrationskostnaderna, 21,000 kronor, enär sådan ersättning ej kunde utgå till entreprenör med kontraktsenlig rätt att tillämpa rörlig entreprenadsumma.

Med anledning av vad byggnadsstyrelsen anfört har *marinförvaltningen* i nytt utlåtande närmare utvecklat de skäl, som enligt förvaltningens mening tala för att ersättningen borde bestämmas till förutnämnda belopp av 102,000 kronor.

Beträffande byggnadsstyrelsens och marinförvaltningens detaljmotivering torde få hänvisas till handlingarna i ärendet.

Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, har den av marinförvaltningen för uppförande av ifrågavarande tjänstebostäder anlitade entreprenören åsamkats avsevärda merkostnader vid byggnadsföretagets utförande. Vissa av dessa merkostnader ha förorsakats av prisstegringar, medan merkostnaderna i övrigt i främsta rummet betingats av de särskilda svårigheter, som på grund av den förstärkta försvarsberedskapen och de ogynnsamma klimatiska förhållandena under byggnadstiden förelägo på Gotland.

Såsom byggnadsstyrelsen framhållit, har staten icke någon kontraktsenlig skyldighet att ersätta vare sig sistnämnda merkostnader eller de kostnader, som betingas av prisstegringarna. Vid min prövning av denna fråga har jag emellertid i likhet med de hörda myndigheterna funnit skäl tala för ett tillmötesgående i viss utsträckning av entreprenörens framställning. Byggnadsarbetet har bedrivits under särdeles ogynnsamma förhållanden i en trakt med begränsade resurser och under svårigheter, som entreprenören

*Departements-
chefen.*

bland annat på grund av byggnadsplatsens avskilda belägenhet haft svårt att genom egna insatser bemästra. Den lidna förlusten har för entreprenören blivit mycket kännbar. Då den föreliggande framställningen av dessa skäl synes kunna betraktas som ett fristående fall, läser ett beslut om gottgörelse i viss utsträckning icke kunna få någon prejudicerande betydelse. Sedan jag inhämtat, att entreprenören trots de sällsynt svårartade arbetsförhållandena fullgjort sitt uppdrag på ett tillfredsställande sätt, anser jag mig därför efter samråd med cheferna för kommunikations- och finansdepartementen böra föreslå, att ersättning må utgå till entreprenören utöver den kontrakterade entreprenadsumman.

Vid avvägningen av denna ersättning anser jag mig icke böra i vidare mån än som skett genom byggnadsstyrelsens försorg ingå på en detaljbedömning av de merkostnader, som kunna böra ersättas. Lämpligen bör i stället fixeras ett belopp som gottgörelse i ett för allt, så avvägt att det med beaktande jämväl av att staten kontraktsevenligt icke har skyldighet att i detta fall ingripa kan anses utgöra skäligen kompensation för de lidna förlusterna. Vid bestämmandet av ersättningens storlek finner jag mig icke kunna sträcka mig så långt som marinförvaltningen förordat. Jag föreslår för egen del, att ersättningen bestämmas till 50,000 kronor, alltså till mindre än en tredjedel av det belopp, som entreprenören själv begärt.

Möjligen skulle kunna ifrågasättas, huruvida icke ersättningen borde bestridas från förutnämnda anslag av 5,000,000 kronor. Med hänsyn till de här föreliggande speciella förhållandena synes dock vara att förorda, att särskilt anslag anvisas för ändamålet under samma rubrik som det för byggnadsföretagets utförande ursprungligen anvisade anslaget. Då sistnämnda anslag anvisats över fjärde huvudtiteln, torde jämväl det nu erforderliga beloppet böra anvisas i enahanda ordning, varigenom jämväl vinnes, att förstärkningsbeloppet omedelbart helt avskrivs. Med hänsyn till det ifrågavarande medelsbehovets karaktär torde anslaget böra uppföras såsom obetecknat.

Aberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Anordnande av tjänstebostäder vid Gotlands kustartillerikårs förläggning i Fårösund* å tilläggsstat I till riksdagen för budgetåret 1941/42 anvisa ett anslag av kronor 50,000.

Flygvapnet.

Flygmateriel m. m.

[6.] 113 c. **Snöröjningsmateriel, reservationsanslag.** I skrivelse den 13 oktober 1941 har *flygförvaltningen* på närmare anförda skäl hemställt, att ett belopp av 1,100,000 kronor måtte under innevarande budgetår ställas till ämbetsverkets förfogande för anskaffning av snöröjningsmateriel.

De skäl, som i flygförvaltningens skrivelse anförts till stöd för anskaffning av ifrågavarande materiel, finner jag bärande och jag förordar därför,

att medel äskas för anskaffningens genomförande. Behovet av snöröjningsmateriel beräknas härigenom kunna täckas såvitt avser samtliga flygflottiljer utom Södermanlands och Kalmar flygflottiljer. Beträffande sistnämnda båda flottiljer har flygförvaltningen beräknat erforderliga medel i samband med sina medelsäskanden för flygmateriel för budgetåret 1942/43. I fråga om Norrbottens flygbaskår åter har flygförvaltningen framhållit, att erforderliga medel för anskaffning av snöröjningsmateriel stode till ämbetsverkets förfogande.

Aberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Snöröjningsmateriel* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 1,100,000.

[7.] **113 d. Fatförråd vid vissa flygvapnets etablissement m. m., reservationsanslag.**

I sin skrivelse den 30 augusti 1941 angående medelsbehovet å tilläggsstat för innevarande budgetår samt för budgetåret 1942/43 har *flygförvaltningen* gjort framställning om anvisande av medel för anordnande av fatförråd vid vissa förläggningar, där dylika förråd saknades, samt för invallning av befintliga fatförråd vid övriga etablissement. Nya fatförråd behövde byggas vid Skaraborgs och Göta flygflottiljer samt vid centrala flygverkstaden i Västerås. Sammanlagda kostnaderna härför hade flygförvaltningen beräknat till 25,000 kronor. För bestridandet av kostnaderna för invallningar av befintliga fatförråd erfordrades 24,000 kronor. Jämte ett belopp av 3,000 kronor för administration och oförutsedda utgifter uppginge således sammanlagda medelsbehovet till (25,000 + 24,000 + 3,000 =) 52,000 kronor. Medlen erfordrades redan under innevarande budgetår.

Mot bifall till förevarande framställning har jag intet att erinra och får *Departementschefen* därför hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Fatförråd vid vissa flygvapnets etablissement m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 52,000.

KAPITALINVESTERING.

Försvarsväsendets fastighetsfond.

Arméförvaltningens delfond.

[8.] **21 b. Förvärv av betesmark för Herrevadsklosters remontdepå, reservationsanslag.** I en av arméförvaltningens fortifikationsstyrelse jämte eget yttrande den 22 juli 1941 överlämnad skrivelse framlade flygförvaltningen förslag till lösning av vissa markfrågor i samband med anordnandet av ett nytt, för flygkrigsskolan avsett flygfält, beläget vid Havgård i Västra Sönnarslövs socken

av Kristianstads län. Förslaget innebar, bland annat, att ett i det tilltänkta flygfältet ingående område om 53.4 hektar, utgörande del av den under domänstyrelsens förvaltning stående kronoegendomen Havgård, skulle överflyttas till flygförvaltningens vård och förvaltning. Genom beslut den 8 augusti 1941 förordnade Kungl. Maj:t — jämte det Kungl. Maj:t ställde medel, 110,000 kronor, till flygförvaltningens förfogande från vederbörligt förskottsanslag för bestridande av kostnader för visst markförvärv, för flygfältets iordningställande m. m. — om överflyttning av förvaltningen av berörda område.

Området hade emellertid varit utarrenderat till Herrevadsklosters remontdepå för tillgodoseende av depåns behov av betesmark. I samband med äskande av medel för flygfältets iordningställande föreslog därför flygförvaltningen, att medel jämväl skulle ställas till fortifikationsstyrelsens förfogande för förvärv av mark, avsedd att ersätta den av remontdepån arrenderade. Kungl. Maj:t förklarade emellertid genom beslutet den 8 augusti 1941 vad i ärendet i denna del förekommit icke föranleda annan åtgärd än att Kungl. Maj:t uppdrog åt fortifikationsstyrelsen att, efter närmare utredning rörande behovet av ökad betestillgång för remontdepån och sättet för tillgodoseendet av detsamma, inkomma med det yttrande och förslag, vartill omständigheterna kunde giva anledning.

I propositionen 1941:305 (bilaga 11, punkten 15) har Kungl. Maj:t äskat medel för täckning av förenämnda över förskottsstaten verkställda kapitalinvestering. Vid anmälan av propositionen förklarade jag mig ämna senare återkomma till frågan om tillgodoseendet av remontdepåns behov av betesmark.

I skrivelse den 3 oktober 1941 har nu *arméförvaltningens fortifikationsstyrelse* hemställt, att ett belopp av 104,000 kronor måtte ställas till fortifikationsstyrelsens förfogande för förvärv av vissa markområden, avsedda att utnyttjas såsom betesmarker för Herrevadsklosters remontdepå. Styrelsen har anfört i huvudsak följande:

Fortifikationsstyrelsen hade anmodat chefen för remontdepån att till styrelsen inkomma med yttrande i anledning av den ifrågasatta överflyttningen av det av depån arrenderade området av egendomen Havgård. Depåchefen hade i skrivelse den 28 mars 1941 anfört bland annat, att redan det förhållandet att området i fråga av depån arrenderats för så lång tid som intill den 14 mars 1958 kunde anses styrka ett verkligt behov av marken, att på markerna brukat sommarfödas dels ett 80-tal remonter dels ock ett 50-tal legokreatur, varför såsom betesersättning erhållits en årlig inkomst av cirka 6,000 kronor, samt att, därest området av Havgård i framtiden ej kunde disponeras för betesändamål, full kompensation för den överlåtna marken vore nödvändig, om icke verksamheten vid depån skulle komma att äventyras. Enda godtagbara förslag till anskaffande av nya betesmarker för depån hade depåchefen angivit vara förvärv av den intill Herrevadskloster gränsande fastigheten Stora Nybo samt ett av Herrevadskloster tillhörande mark omgivet område av egendomen Harthus, å den ekonomiska kartan betecknat 1² A. Genom förvärvet skulle remontdepån, sedan vissa kulturarbeten blivit utförda, tillföras betesmark med en sammanlagd areal av cirka 46 har. Enär full kompensation för den överlåtna betesmarken härigenom icke skulle erhållas, hade depåchefen därjämte såsom ett önskemål framfört, att den invid Herrevads-

kloster likaledes belägna fastigheten Lilla Nybo måtte förvärvas. — Depåchefen hade med ägarna till ovannämnd mark fört förhandlingar angående villkoren för eventuell överlåtelse av marken till kronan. Förhandlingarna hade givit till resultat, att vederbörande ägare förklarar sig villiga försälja Stora Nybo för 71,000 kronor, området 1² A av Harthus för 12,000 kronor samt Lilla Nybo för 18,000 kronor. Förutom de belopp, som skulle krävas för ifrågavarande markförvärv, hade depåchefen ansett ett belopp av 20,000 kronor erforderligt för kulturarbeten å markerna.

Vid värdering, som genom fortifikationsstyrelsens försorg företagits, hade Stora Nybo åsatts ett värde av 71,000 kronor och området av Harthus ett värde av 13,000 kronor.

Fortifikationsstyrelsens domänofficer hade efter besiktning av de till inköp föreslagna områdena i avgivna yttranden anført, att depåchefens förslag om inköp av Stora Nybo och området 1² A av Harthus innebure en god lösning av frågan om anskaffande av nya betesmarker för depån. Däremot hade domänofficern funnit Lilla Nybo kunna uteslutas från inköp, oaktat fastigheten genom sin belägenhet inuti de blivande betesmarkerna alltid komme att förorsaka vissa olägenheter för depån. De erhållna anbuden å försäljning av Stora Nybo och området av Harthus hade domänofficern funnit fördelaktiga för kronan. Det senast erhållna anbudet å Stora Nybo, vilket överensstämde med värderingssumman, understeg med 4,000 kronor ett tidigare avgivet anbud å fastigheten. Härtill komme, att säljaren enligt det sist avgivna anbudet åtagit sig att ersätta arrendatorn för att denne frånträdde arrendet före arrendetidens utgång. Anbudet å området av Harthus understeg med 1,000 kronor värderingssumman. — När remontdepån icke disponerade några medel för de kulturarbeten, vilka domänofficern funne vara nödvändiga för att markerna skulle kunna användas till betesmarker, vore ett anslag till detta ändamål ofrånkomligt. Av depåchefen föreslaget belopp, 20,000 kronor, finde anses erforderligt.

Enligt fortifikationsstyrelsens mening borde förvärvet av betesmark för närvarande kunna begränsas till att omfatta Stora Nybo och området 1² A av Harthus, beträffande vilka fastigheter för kronan fördelaktiga anbud erhållits. Det av ägaren till Lilla Nybo avgivna försäljningsanbudet, 18,000 kronor, vore så högt, att styrelsen icke nu ville förorda inköp av fastigheten till detta pris.

Med överlämnande av till ärendet hörande handlingar har styrelsen därför hemställt, att för förvärv av ifrågavarande markområden, för vidtagande av kultiveringsåtgärder å desamma ävensom för gäldande av avstycknings- och lagfartskostnader ett belopp av sammanlagt 104,000 kronor måtte ställas till förfogande.

Det markförvärv, varom fortifikationsstyrelsen framlagt förslag, avser att bereda Herrevadsklosters remontdepå ersättning för de såsom betesmarker utnyttjade områden av egendomen Havgård, vilka frångått remontdepån i samband med anordnandet av flygfältet vid sistnämnda plats. Utredningen i ärendet synes giva vid handen, att de av fortifikationsstyrelsen till inköp föreslagna områdena — egendomen Stora Nybo samt området 1² A av egendomen Harthus — äro behöfliga för tillgodoseende av remontdepåns behov av betesmarker. Jag finner mig därför böra tillstyrka, att områdena förvärvas av kronan för att disponeras av depån. De föreslagna inköpsprisen,

*Departements-
chefen.*

71,000 kronor respektive 12,000 kronor, torde kunna accepteras. För kulturarbeten synes på sätt fortifikationsstyrelsen föreslagit böra anvisas ett belopp av 20,000 kronor. Då enligt vad jag inhämtat för avstycknings- och lagfarts-kostnader torde komma att erfordras sammanlagt 1,000 kronor, skulle den för ifrågavarande ändamål behövlige medelsanvisningen uppgå till (71,000 + 12,000 + 20,000 + 1,000 =) 104,000 kronor. Beloppet synes i sin helhet böra anvisas i form av kapitalinvestering i försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond.

Under åberopande av vad sålunda anförts och under framhållande av önskvärdheten av att ifrågavarande markförvärv snarast möjligt kommer till stånd får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Förvärv av betesmark för Herrevadsklosters remontdepå* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 104,000.

Marinförvaltningens delfond.

[9.] **22. Brännoljecisterner för flottan, reservationsanslag.** Genom brev den 27 juli 1934 angående anvisande av medel från reservationsanslaget till statsbeställningar för fullföljande av vissa ersättningsbyggnader för flottans räkning m. m. ställde Kungl. Maj:t ett belopp av 218,000 kronor av nämnda anslag till marinförvaltningens förfogande för uppförande av brännoljecisterner för flottan, varjämte Kungl. Maj:t för iordningställande av skyddade uppställningsplatser för cisternerna genom brev den 24 september 1934 anvisade 180,000 kronor från det av 1934 års riksdag beviljade reservationsanslaget till statliga beredskapsarbeten.

För anordnande av nya cisternutrymmen anvisade riksdagen på framställning av Kungl. Maj:t för vartdera av budgetåren 1935/36 och 1936/37 ett belopp av 230,000 kronor. Återstående belopp, 240,000 kronor, för fullbordande av de redan påbörjade cisternanläggningarna beviljades av riksdagen för budgetåret 1937/38. Vidare ställde Kungl. Maj:t på därom av marinförvaltningen gjord framställning genom brev den 3 september 1936 till ämbetsverkets förfogande ett belopp av 80,000 kronor för utförande av sprängningsarbeten för en mindre, bombsäker cisternanläggning i Högsjö socken i Norrland. Sedermera anvisade riksdagen på förslag av Kungl. Maj:t för fortsatt uppförande av bombsäkra brännoljecisterner dels för budgetåret 1939/40 reservationsanslag om sammanlagt 1,630,000 kronor, dels för budgetåret 1940/41 reservationsanslag om sammanlagt 3,000,000 kronor, dels ock för budgetåret 1941/42 ett reservationsanslag av 750,000 kronor.

I skrivelse den 28 maj 1941 hemställde marinförvaltningen på närmare angivna skäl, dels att de av 1941 års riksdag anvisade anslagsmedlen helt måtte ställas till ämbetsverkets förfogande för anordnande av brännoljecisterner för flottan å vissa i skrivelsen angivna platser, dels ock att åtgärder måtte vidtagas för att för samma ändamål å tilläggsstat för budgetåret 1941/42

anvisades ytterligare 3,120,000 kronor. Genom brev den 30 maj 1941 ställde Kungl. Maj:t de ifrågavarande anslagsmedlen till marinförvaltningens förfogande för angivna ändamål, dock att med anordnande av brännoljecisterner å två av ämbetsverket förordade platser skulle tills vidare anstå, varjämte Kungl. Maj:t fann marinförvaltningens framställning i fråga om ytterligare medel till oljecisterner icke för det dåvarande föranleda annan åtgärd än att Kungl. Maj:t anbefallde ämbetsverket att inkomma med närmare av kostnadsberäkningar åtföljd utredning i ärendet.

I sin skrivelse den 29 augusti 1941 angående vissa medelsäskanden å tilläggsstat för budgetåret 1941/42 har *marinförvaltningen* i anslutning till Kungl. Maj:ts beslut den 30 maj 1941 återkommit till frågan om anvisande av ytterligare medel för brännoljecisterner för flottan. Marinförvaltningen har därvid utgått från att vissa närmare angivna utbyggnadsetapper nu borde färdigställas. Kostnaden härför beräknades till 4,275,000 kronor. Efter frånräknande av de belopp, sammanlagt 2,080,000 kronor, som av äldre anslag ställts till förfogande för dessa utbyggnadsetapper, uppginge det aktuella medelsbehovet till (4,275,000—2,080,000=) 2,195,000 kronor. I det nu framlagda utbyggnadsprogrammet ingå ej de cisternanläggningar, med vilkas byggande enligt Kungl. Maj:ts förenämnda beslut skall tills vidare anstå.

Med hänsyn till nödvändigheten ur krigsberedskapssynpunkt av att flottans mobiliseringsförråd av brännolja förvaras på sådant sätt, att de äro skyddade mot anfall från luften, finner jag mig böra tillstyrka marinförvaltningens föreliggande framställning. Närmare upplysningar om ärendets innebörd torde få lämnas riksdagens vederbörande utskott genom de handlingar, som till utskottet överlämnas.

Departements-
chefen.

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Brännoljecisterner för flottan* å tilläggsstat I till riksdagen för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 2,195,000.

[10.] **25. Modernisering av Stockholms örlogsvarv, reservationsanslag.** I sin skrivelse den 29 augusti 1941 angående vissa medelsäskanden å tilläggsstat för budgetåret 1941/42 har *marinförvaltningen* hemställt om anvisande av medel för anordnande av laddningsstation för undervattensbåtar vid Stockholms örlogsvarv. I ärendet har ämbetsverket anfört följande:

Sedan år 1928, då laddningsstationen å Stockholms örlogsvarv förstördes genom brand, saknas möjlighet att vid undervattensbåtars förläggning till örlogsvarvet verkställa laddning av deras batterier från land. Detta förhållande utgör under fredsförhållanden en väsentlig olägenhet, enär undervattensbåtar, som inkomma till varvet efter en provtur, ett kapacitetsprov eller för översyn under pågående expedition, måste ladda med eget maskineri med därav följande slitage, bränn- och smörjolfjeförbrukning m. m. Under kristidsförhållanden (krig, mobilisering eller försvarsberedskap) bliva olägenheterna ännu större, enär importsvarigheter m. m. nödvändiggöra största sparsamhet med oljor och annan materiel. Vid förläggning till varvet hava under-

vattensbåtar oftast dieselmotorer och generatorer under reparation, varför det inträffat, att annan undervattensbåt fått tagas i anspråk för laddnings verkställande.

Med hänsyn till ovannämnda förhållanden bör en laddningsstation anordnas i anslutning till undervattensbåtarnas förlägningsplats å Galärvarvet. Som laddningsaggregat föreslås två stycken kvicksilver-stål-likriktare med automatisk reglering, vardera om 600 ampère vid 375 volt. Härigenom möjliggöres laddning av ett batteri med maximal tillåten laddningsström, 1,200 ampère, eller samtidig laddning av två batterier med halva maximalströmmen.

Likriktarna kunna även användas för provning av maskiner och dylikt såväl på u-båtarna som i elektriska verkstaden.

Bland fördelarna med laddning från land må följande framhållas: 1) ingen förbrukning av bränn- och smörjolja, 2) intet slitage av dieselmotorer och generatorer m. m., 3) maskineriet ombord ävensom skrov och tankar kunna överses och repareras oberoende av laddningen samt 4) mindre personalbehov vid laddningen.

Kostnaden för likriktarna med instrumentering och montage samt kablar och anslutningsanordningar beräknas med nu gällande priser till omkring 80,000 kronor.

I anslutning till det anförda och med förmålan att det framlagda förslaget jämväl utgjorde ett led i strävandena att minska åtgången av flytande bränslen har marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för ifrågasvarande ändamål anvisa ett anslag av 80,000 kronor.

Departements-
chefen.

På de av marinförvaltningen i ärendet angivna skälen finner jag mig böra biträda ämbetsverkets förslag. Intet torde vara att erinra mot den framlagda kostnadsberäkningen. Under framhållande, att medelsanvisningen för ifrågasvarande ändamål torde böra upptagas under samma anslagsrubrik som vissa andra å riksstaten för innevarande budgetår anvisade medel för modernisering av Stockholms örlogsvarv, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Modernisering av Stockholms örlogsvarv* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 80,000.

Flygförvaltningens delfond.

[11.] 41 a. **Markförvärv för flygfält m. m., reservationsanslag.** Vid anmälan i årets statsverksproposition av frågan om flygvapnets utvidgning (punkten 98 i fjärde huvudtiteln) erinrade jag, att överbefälhavaren över rikets försvarskrafter den 8 augusti 1940 framlagt en plan för flygvapnets konsolidering och utvidgning under de närmaste fem åren, enligt vilken plan flygvapnet under nämnda tid skulle erhålla fem nya flygflottiljer, nämligen en fjärrspaningsflottilj, två bombflottiljer och två jaktflottiljer. Dessutom skulle tillkomma en basorganisation i Övre Norrland med huvudsaklig uppgift att utgöra en central för övning och utbildning av flygvapnets samtliga förband. Under hänvisning till propositionen 1940 U: 75 angående avtal rörande leverans av

flygmateriel till staten framhöll jag vidare, att den leverans av flygplan, som avsåges att säkerställas genom nämnda avtal, hänförde sig till de nyssnämnda av överbefälhavaren ifrågasatta utvidgningarna av flygvapnet. Mitt tillstyrkande av att avtalen i fråga skulle komma till stånd hade grundat sig på uppfattningen, att ett ytterligare utbyggande av flygvapnets organisation under de närmaste budgetåren komme att framstå som en nödvändighet, liksom det syntes antagligt, att man därvid finge räkna med att de föreliggande utvidgningsförslagen komme att utgöra en norm, från vilken icke alltför stora avvikelser komme att ske. Jag anförde vidare, att ett ståndpunktstagande till den av överbefälhavaren föreslagna utvidgningen i dess helhet knappast för det dåvarande vore påkallat i vidare mån än som redan skett genom att riksdagen intet haft att erinra mot nyssnämnda uttalande. Däremot syntes det nödvändigt att ställning toges till de utvidgningar, som hänförde sig till budgetåret 1941/42.

I sistnämnda hänseende förelåg, erinrade jag, redan statsmakernas beslut, att en ny fjärrspaningsflottilj skulle under nämnda budgetår uppsättas och förläggas till trakten av Nyköping. Jag förutsatte vidare, dels att under budgetåret 1941/42 skulle påbörjas och under budgetåret 1942/43 slutföras uppsättning av en bombflottilj i trakten av Kalmar, dels ock att förutnämnda basorganisation i Övre Norrland snarast möjligt skulle komma till stånd. Riksdagen lämnade utan erinran vad sålunda anförts och anvisade de för förslagens genomförande erforderliga anslagsmedlen (jfr skr.nr 57, punkten 19).

Sedermera ha framställningar gjorts om fullföljande av det i överbefälhavarens promemoria skisserade utbyggnadsprogrammet.

Sålunda hemställde *chefen för flygvapnet och flygförvaltningen* i skrivelse den 18 januari 1941, att beslut måtte meddelas om förläggning av en jaktflottilj till Norrköping samt att de för förläggningens ordnande erforderliga anslagsmedlen måtte ställas till förfogande. Sedan *överbefälhavaren* den 18 mars 1941 yttrat sig i ärendet, uppdrog Kungl. Maj:t den 4 juli 1941 åt *chefen för flygvapnet och flygförvaltningen* att vidtaga de förberedande åtgärder, som kunde finnas erforderliga för förläggande av en ny jaktflottilj till Norrköping.

Härefter gjorde *flygförvaltningen* i skrivelse den 13 september 1941 framställning om förvärvande av mark för flottiljens räkning. I anledning härav fann Kungl. Maj:t genom beslut den 10 oktober 1941 gott uppdraga åt *flygförvaltningen* att med vederbörande markägare inleda förhandlingar och, under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande, söka träffa avtal rörande förvärv av för flygflottiljen erforderlig mark.

I särskild skrivelse den 13 september 1941 har *flygförvaltningen* anført, att det vore nödvändigt inköpa mark för den nya flottiljen och igångsätta vissa arbeten snarast möjligt för att etablisementet skulle kunna färdigställas inom avsedd tid, och i anledning därav hemställt, att medel måtte ställas till förfogande för bestridande av de beräknade kostnaderna för markförvärv 900,000 kronor, flygfältsarbeten 900,000 kronor, vägar 170,000 kronor samt vatten- och avloppsledning 260,000 kronor, eller tillhopa 2,230,000 kronor.

I skrivelse den 30 augusti 1941 angående flygvapnets medelsbehov under kapitalbudgeten å tilläggsstat till riksstaten för innevarande budgetår samt för budgetåret 1942/43 har *flygförvaltningen* vidare gjort framställning om anvisande av medel för anordnande av etablissement för den nya jaktflottiljen. Totalkostnaderna härför ha beräknats till 12,572,000 kronor, varav, utöver nyss angivna 2,230,000 kronor, ett ytterligare belopp av 1,030,000 kronor angivits erforderligt redan under innevarande budgetår. Kostnaderna i övrigt skulle belöpa på budgetåret 1942/43.

Samtidigt har flygförvaltningen framlagt riktlinjer för ett ytterligare utbyggande av flygvapnet. Bland därvid föreslagna nyuppsättningar märkes en torped- och minflottilj, som borde förläggas på icke alltför långt avstånd från Karlskrona. De sammanlagda kostnaderna för uppsättandet av denna flottilj beräknar flygförvaltningen till 13,680,000 kronor, varav för markförvärv 900,000 kronor.

Departements-
chefen.

Såsom av det föregående framgår, låg till grund för beslutet om godkännande av gällande avtal om leverans av flygmateriel till staten den uppfattningen, att ett ytterligare utbyggande av flygvapnet under de närmaste budgetåren komme att framstå som en nödvändighet. Därvid räknades med att de i överbefälhavarens promemoria av den 8 augusti 1940 framlagda utvidgningsförslagen komme att utgöra en norm, från vilken alltför stora avvikelser icke komme att ske. De framställningar, som nu föreligga, förete vissa i och för sig betydelsefulla olikheter i jämförelse med sistnämnda förslag.

Såsom framhölls av urtima riksdagen i skrivelse 1940:97 vid anmälan av beslutet om uppsättande av en fjärrspaningsflottilj, är det ur olika synpunkter önskvärt, om i ett sammanhang frågan om utvidgningen av flygvapnets organisation kan upptagas till prövning. Möjlighet härtill torde inom en nära framtid erbjuda sig vid prövningen av de förslag, som framgå som resultat av den enligt Kungl. Maj:ts beslut den 20 juni 1941 igångsatta utredningen rörande den fortsatta utbyggnaden och organisationen av landets försvarskrafter under den närmaste femårsperioden (1941 års försvarsutredning). I avbidan härpå synes det icke tillrådligt att nu vidtaga andra åtgärder än sådana, som äro oundgängligen erforderliga för att förhindra onödiga uppskov med flygvapnets utbyggande inom de vid godkännandet av förutnämnda leveransavtal preliminärt angivna gränserna. Till sådana oundgängligen erforderliga åtgärder måste räknas anskaffning och iordningställande av flygfält.

Ett föregripande av utredningens arbete synes enligt vad jag funnit icke behöva ske, om de åtgärder, som vidtagas för att förbereda uppsättandet av nya flygflottiljer, begränsas till att avse de flottiljer, som enligt flygförvaltningens förutberörda framställningar böra förläggas till trakten av Norrköping och till trakten av Karlskrona. Av denna anledning har Kungl. Maj:t, såsom av redogörelsen i det föregående inhämtas, meddelat beslut om vidtagande av vissa förberedande åtgärder för uppsättande av en jaktflottilj, förlagd till trakten av Norrköping. För att sistnämnda åtgärder skola kunna utan dröjsmål genomföras erfordras för budgetåret 1941/42 medel för anskaff-

ning av mark och utförande av flygfältsarbeten m. m. på sätt av flygförvaltningen i skrivelsen av den 13 september 1941 angivits. Jag anser mig därför böra föreslå, att medel för dessa ändamål, tillhoppa 2,230,000 kronor, nu äskas av riksdagen.

Motsvarande åtgärder synas böra vidtagas jämväl i avseende å den flottilj, som avses skola förläggas till trakten av Karlskrona. Denna flottilj synes böra i enlighet med föreliggande förslag anordnas såsom torped- och minflottilj. Enligt flygförvaltningens beräkningar bör för innevarande budgetår till markförvärv för flottiljens räkning anvisas ett belopp av 900,000 kronor. Häremot har jag intet att erinra. Därest det vid närmare undersökning skulle befinnas lämpligt, att flottiljen förlägges till annan plats, torde frågan härom framdeles få underställas riksdagen.

Jag är icke beredd att nu taga ställning till frågan om anslag för uppförande av de för flottiljerna erforderliga byggnaderna m. m. Till denna fråga torde jag få återkomma, sedan föreliggande byggnadsplaner underkastats granskning.

I övrigt anser jag mig icke böra i detta sammanhang närmare ingå på flygförvaltningens förslag utan begränsar mig till att föreslå, att för angivna ändamål (2,230,000 + 900,000 =) 3,130,000 kronor ställas till förfogande för innevarande budgetår.

Jag hemställer således, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Markförvärv för flygfält m. m.* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 3,130,000.

[12.] **42. Installationsarbeten i vissa flygvapnets byggnader, reservationsanslag.** I skrivelse den 30 augusti 1941 angående flygvapnets medelsbehov under kapitalbudgeten å tilläggsstat för innevarande budgetår samt för budgetåret 1942/43 har *flygförvaltningen* gjort framställning om anvisande å tilläggsstat av medel för vissa anordningar för luftskyddets ledning vid flygvapnets etablissemang samt för åskledaranläggningar. Med framställningarna avses anläggningar av sådan natur, att de lämpligen böra upptagas till behandling under den i riksstaten för innevarande budgetår uppförda anslagsrubriken Installationsarbeten i vissa flygvapnets byggnader.

Anordningar för luftskyddets ledning. Kostnaderna för dessa anordningar, vilka avse installation av telefon- och eventuellt annan förbindelse för mottagande av larmmeddelanden m. m., anordningar för avgivande av larmsignaler samt högtalar- eller telefonförbindelser med luftskyddets aktiva organ ävensom med större skyddsrum och vissa större byggnader, ha av flygförvaltningen beräknats till 138,000 kronor.

Åskledare. Till åskledare vid vissa av flygvapnets etablissemang har riksdagen efter förslag av Kungl. Maj:t i 1940 och 1941 år statsverkspropositioner anvisat tillhoppa 149,000 kronor. Under erinran härom och med förmålan, att med anlåtande av dessa medel viktigare byggnader såsom hangarer och verkstäder m. m. vid flygflottiljerna och de centrala verkstäderna

samt vid vissa flygplatser försetts med åskledare, har flygförvaltningen framhållit, att för ifrågavarande ändamål till följd av stigande priser på material och höjda arbetslöner samt på grund av nytillkomna byggnader förelåge ett ytterligare medelsbehov av 103,000 kronor för redan uppsatta förband. Fördelningen av dessa medel på de olika förbanden samt de byggnader, som avses att med anlitande av medlen förses med åskledare, framgå av en av försvarsdepartementet infordrad, den 18 oktober 1941 dagtecknad promemoria. Vidare har flygförvaltningen hemställt om medel för åskledaranläggningar vid Södermanlands och Kalmar flygflottiljer samt Norrbottens flygbaskår. Enligt en sammanställning, som intagits i en likaledes infordrad promemoria den 20 oktober 1941, uppgå kostnaderna härför till 80,000 kronor, av vilket belopp belöpa på Södermanlands flygflottilj 31,500 kronor, på Kalmar flygflottilj 25,000 kronor och på flygbaskåren 23,500 kronor.

Departements-
chefen.

Jag anser mig böra tillstyrka, att medel anvisas för anordnande av för luftskyddets ledning erforderliga telefon- och larmanläggningar m. m. vid flygvapnets etablissemang. För ändamålet torde böra anvisas det av flygförvaltningen äskade beloppet, 138,000 kronor.

Såsom av det anförda framgår, ha på grund av höjda materialpriser och arbetslöner samt tillkomsten av nya byggnader vid äldre flygförband de för åskledaranläggningar vid dessa förband anvisade medlen visat sig icke tillräckliga. Därjämte har behov anmälts av dylika anläggningar även vid de senast tillkomna tre flygförbanden. Jag måste konstatera, att den kostnadsstegring, varmed flygförvaltningen nu räknat, är påfallande stor och finner det även beklagligt, att utgifter för åskledaranläggningar icke medtagits vid uppskattningen av anläggningskostnaderna för de senast upprättade flottiljerna och för flygbaskåren. Då det ur brandskyddssynpunkt måste anses vara av vikt, att åskledaranläggningar komma till stånd i erforderlig omfattning, finner jag mig emellertid böra tillstyrka flygförvaltningens förevarande framställning. De gjorda kostnadsberäkningarna har jag, efter den närmare utredning som företetts, funnit mig kunna godtaga. Utöver de angivna beloppen torde, i enlighet med flygförvaltningens förslag, böra beräknas 11,000 kronor för administration och oförutsedda utgifter. Medelsbehovet uppgår härigenom till (103,000 + 80,000 + 11,000 =) 194,000 kronor.

För de i det föregående angivna installationsarbetena erfordras alltså ett sammanlagt belopp av (138,000 + 194,000 =) 332,000 kronor. Jag får således hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Installationsarbeten i vissa flygvapnets byggnader* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 332,000.

[13.] **42 b. Bombsäker kommandocentral vid Göta flygflottilj, reservationsanslag.** I proposition 1940 U: 38 föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att till ytterligare medel för förläggning av jaktflottiljer å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1940/41 anvisa ett reservationsanslag av 2,375,000 kronor. Ur anslaget

skulle bland annat bestridas kostnaderna för insprängning i berg av hangarutrymmen för Göta flygflottilj. Sedan riksdagen (skrivelse nr 54, punkten 8) bifallit förslaget, bemyndigade Kungl. Maj:t genom beslut den 1 november 1940 flygförvaltningen att gå i författning om utförande av ifrågasvarande hangaranläggningar.

I skrivelse den 30 augusti 1941 angående flygvapnets medelsbehov å tilläggsstat för innevarande budgetår samt för budgetåret 1942/43 har *flygförvaltningen* gjort framställning om anvisande av medel för utförande av en bombsäker kommandocentral vid Göta flygflottilj. Kommandocentralen borde insprängas i berg samt utföras med förbindelse till såväl hangarerna som flottiljens intill hangarerna belägna kanslibygnad. Utförandet borde fördenskull ske i samband med de nu pågående sprängningsarbetena för hangarer. Kostnaderna hade flygförvaltningen beräknat till 30,000 kronor, vartill komme för administration och oförutsedda utgifter 2,000 kronor, eller således tillhoppa 32,000 kronor.

Flygförvaltningens förslag att utföra en för Göta flygflottilj erforderlig kommandocentral i samband med de nu pågående sprängningsarbetena för hangarutrymmen anser jag mig böra tillstyrka. Mot de gjorda kostnadsberäkningarna har jag intet att erinra.

Departements-
chefen.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bombsäker kommandocentral vid Göta flygflottilj* & tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 32,000.

Vad departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt behagar Hans Maj:t Konungen bifalla samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga vid detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Lennart Österholm.